

Környezetismeret munkatankönyv 1. osztályosoknak

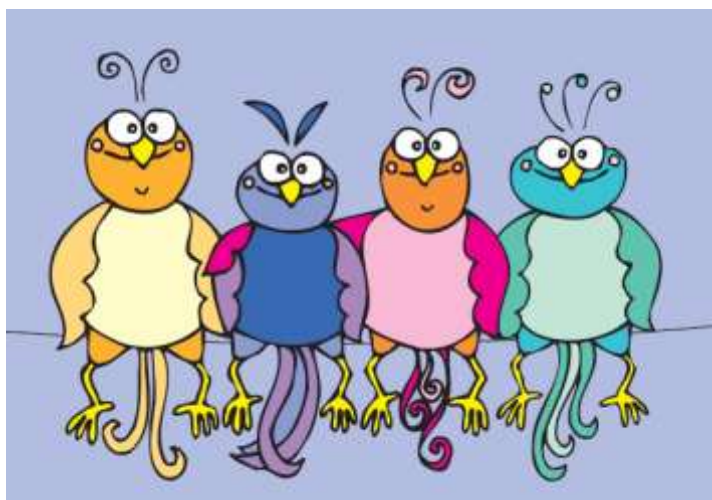
MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ

írta: **Lénártné Póta Erzsébet**
Tóth Erzsébet

Kiadja a Műszaki Könyvkiadó Kft.
Felelős kiadó: Orgován Katalin
 ügyvezető igazgató
Szerkesztőségvezető: Hedvig Olga
Felelős szerkesztő: Kóródi Bence

kiadói kód: **MK-4254-4**

e-mail: vevoszolg@muszakikiado.hu
honlap: www.muszakikiado.hu

Tartalom

Bevezető	3
Módszertani segédlet témakörök szerint	5
Órajavaslat (óravázlatminta)	7
Szerkesztői utószó	9

Bevezető

1. A tankönyv célja, feladata

Az ember a természet része, csak akkor van esélye a boldogulásra, ha együttműködik környezetével, és nem uralkodni akar felette, ami a természet törvényeinek megértését, az élet minden formájának elismerését feltételezi. Fel kell fedeztetni, hogy biológiai sokféleség nélkül nincs emberi létezés sem.

Ezért a tanulókat képessé kell tenni arra, hogy a tanórán szerzett ismereteket össze tudják kapcsolni az élet valós ügyeivel, hogy önmaguk lássák meg a problémákat, azok összefüggéseit, és önmaguk keressék az arra adható válaszokat. Ennek során el kell jutni odáig, hogy a tanulók képesek legyenek megérteni a fejlődés és környezet kérdéseinek összefüggő rendszerét.

Váljanak nyitottá a természet értékei, szépségei iránt. Ismeretei ébresszék rá, hogy felelős a természet védelméért, életkorának megfelelő szinten környezettudatos magatartásával, gondolkodásával járuljon ehhez hozzá, becsülje meg környezetének értékeit.

Könyvünk ehhez igyekszik segítséget nyújtani azoknak a tanítóknak, akik hasonlóképp gondolkoznak, s tanulóiknak ezt szeretnék közvetíteni.

2. A tartalom strukturáltsága

A tankönyv tartalmának rendező elvei a tartalomjegyzék címrendszere és a tanulóknak szóló bevezető segítségével könnyen megérthetőek a tanuló számára.

Az egymásra rímelő témakörök leckéinek száma megegyezik és azonos a feldolgozás algoritmusa is (pl. évszakok).

A leckék hossza többségében 2 oldalt (1 oldalpárt) ölel fel.

A témák feldolgozása alapvetően tapasztalatszerzésen alapul. Tanítói irányítással végzik feladataikat, a méréseket, megfigyeléseket, jelenségek megfogalmazását, azok rögzítését szóban, rajzban, később írásban.

Ezt követi a lecke végén a lényegkiemelés, figyelmeztető bölcsbagoly kíséretében.

3. A készségek, képességek fejlesztésére szolgáló eszközök

A tananyag feldolgozási módja a cselekedtetés, a megismerési módszerek alapozása; ez minden esetben tanulói munkálkodtatást jelent, tanulói tevékenységek sorozatára épül.

Tankönyvünk a NAT-ban meghatározott kulcskompetenciák (kommunikációs, narratív, döntési, szabálykövető, lényegkiemelő, életvezetési, együttműködési, problémamegoldó és kritikai képességek) fejlesztéséhez is biztosítja a feltételeket.

4. A gondolkodási eljárások tanulását segítő eszközök

A könyvünkben lévő feladatok nemcsak önálló gondolkodásra ösztönzik a gyermekeket, hanem azok kifejtésére, társaikkal való megbeszélésre is. Az ismeretek megértését, a számtalan tapasztalatgyűjtési lehetőség, azok rendszerezése és az összegző szövegek biztosítják.

Lehetőséget ad a könyv a rendszerező és a kombinatív képességek tananyaghoz kapcsolódó fejlesztésére, az elemzésre, a direkt és indirekt bizonyításra, a következtetésre, a konkretizációra, az absztrakcióra, az általánosításra, az induktív, a deduktív és a korrelatív gondolkodási képességek tananyaghoz kapcsolódó fejlesztésére.

Különösen azok a módszerek kedveznek a környezeti nevelésnek, amelyek aktivizálják, cselekvésre készítik, tevékenységekre ösztönzik a tanulókat: észlelési, megfigyelési, mérési gyakorlatok.

Ajánlott együttműködő (kooperatív) tanulási módszerek:

- kérdésekre adandó válasz páros, kiscsoportos megvitatása, tisztázása;
- problémafelvetéshez kapcsolódó páros és csoportos véleményformálás.

Könyvünkben nagy hangsúlyt kapott az emberi felelősség felismertetése, valamint az az igyekezet, hogy a gyermekek érdeklődését, kíváncsiságát a természet, az élőlények iránt ne elvegyük, hanem tudásukat gyarapítsuk sok érdekes feladattal.

Szép tanévet kívánunk minden kollégánknak, és jó hangulatú környezetismeret órákat!

*Tóth Erzsébet és Lénártné Póta Erzsébet
szerzők*

Módszertani segédlet

témakörök szerint

A tankönyv tervezésénél, kialakításánál arra figyeltünk, hogy a 37 iskolai tanórát lefedje a könyvben szereplő anyag.

Bemutakozom – A rész elkezdése előtt ismertessük meg a tanulókat a könyvvel, s a jelmagyarázatot találtassuk ki velük. Ezért az órai munka csak egyoldalas.

Otthonom, családom – Engedjünk teret a spontán beszélgetésnek. Figyeltessük meg a tanulókkal, hogy más családokban milyen a munkamegosztás, hasonlóság és különbség.

Ötletek a szabadidő eltöltésére: Kihez mennél hétvégére?

Óvodából iskolába – Az iskolában való sétával kezdjük az órát. Mutassuk meg, mit, illetve kit hol találhat.

Az 5. feladatnál az óvodai viselkedéssel hasonlítsuk össze.

Napirend – Az előző órai anyag folytatásaként a megváltozott tevékenységeket emeljük ki.

Itt kapják a tanulók az első házi feladatot. A következő óráig többször hívjuk fel rá a figyelmüket, hiszen még nem jártasak a házi feladatok elvégzésében.

Élő és élettelen környezetünk – Az élethez szükséges feltételeket kell tudatosítani a tanulóknál (táplálkozás, lélegzés, mozgás és szaporodás, fejlődés). A 7. feladatnál, ha marad még idő, további kártyákat rajzolhatnak a gyerekek, melyik élőlényre mi a jellemző táplálkozás, mozgás (ez utóbbi bemutatva) stb. Játék: Találd ki, ki vagyok (mozgás utánpótlása, táplálék megnevezése, mekkorára nőök, hogyan lélegzem)?

Növények – Állatok – Az iskola udvarán és a lakóhelyük környékén lévő megfigyeltetése, gondozása. Az ember felelőssége az állattartással kapcsolatban. Erre mindenképpen térjünk ki. Ha lehetőség van a gondozás gyakorlati megvalósítására, ne hagyjuk ki (kert, iskolaudvar, tantermi növények gondozása, akvárium kialakítása).

Évszakok témakör – **Tanulmányi séta** – Ezzel kezdődik mindegyik évszak, melynek során megfigyeléseket kell végezni az időjárás elemeivel, az emberek öltözködésével, a növények színével, illatával és az állatok élőhelyével kapcsolatban. Terméseket, ágakat, leveleket kell gyűjteni, és hőmérsékleti méréseket végezni. A következőkben az évszak (ősz, tél, tavasz, nyár) jellemzőinek összegyűjtése történik cselekvő ismeretszerzéssel a tankönyv feladatainak segítségével. (Pl. **Ősz:** tk. 21–23. oldal feladatai.)

A téma végén kerül sor a lényegkiemelésre, összegzésre, az évszak jellemzőinek már tudományos megfogalmazására. A legvégén kalendárium mutatja be az adott évszak jelesebb eseményeit.

A következő órák témakörei róluk szólnak.

Testünk, Érzékszerveink, Tisztálkodás, Táplálkozás – Ebben a témakörben a megfelelő életvitel, az egészség megőrzése, a helyes táplálkozás kialakítása fontos.

Érzékszerveink – Ennél a témakörnél a 7. feladatnál töröltessük le a nyelvüket vagy öblítsék ki a szájukat, különben nem tudják az ízeket megkülönböztetni.

Táplálkozás – Ennél a témakörnél azt szerettük volna hangsúlyozni, hogy az emberi szervezetnek sokfajta táplálékra van szüksége. Nem csak akkor táplálkozunk helyesen, ha zöldséget és gyümölcsöt eszünk. Nem egészségtelen a kolbász vagy a zsír sem. A helyes mértékre, változatosságra kell megtanítani őket.

Környezet és Környezetvédelem – A természet alkotta környezet az ember alkotta környezet építésével szükségszerű változáson megy át. Azonban ki kell térnünk arra is, hogy nem pusztíthatja el az egyik élőlény a másikat (fákat, növényeket), hiszen egymás nélkül nem tudnak létezni.

A legfontosabb feladata az embereknek, hogy vigyázzanak a még meglévő élővilágra.

Órajavaslat

(Tankönyv 44–45. oldal)

Tanítói utasítás

Tanulói tevékenység

1. Nézzétek meg a tankönyv képeit! /első képsor/
Mi történt az állatokkal?

Mesélnek a képekről.

Miért kerültek bajba?

árvíz, erdőtűz, szennyezett víz

2. Ki vagy mi okozhatta?

sok eső, hóolvadás, forráság...

3. Nézzétek meg a 2. feladatnál lévő képeket!

Miért öntenek a tengerbe, folyóvizekbe az emberek ilyen?

Hallgassátok meg a verset!

Siv Widerberg: Beteg a tenger

spontán megnyilatkozások

4. Mit öntenek a tengerbe? Hallottál róla?

olaj, szemét...

5. Mi történik az állatokkal, ha olaj kerül a vízbe?
Gondoljatok a beolajozott petrezselyem levelére!
(tankönyv 12. oldal)

nem kapnak levegőt

Mi történik a halakkal és más vízben élő állattal?

elpusztulnak

6. Kik segítenek a bajba jutott állatokon?

állatvédők

7. A tankönyv 5. feladatánál színezd ki azt a négyzetet, amiben te is tudnál segíteni!

a feladat megbeszélése

8. A másik oldalon is láthattok képeket.
Mi történt itt a fákkal?

kivágták őket

Hová mehetnek az állatok?

máshol keresnek búvóhelyet

9. /Tankönyv 9. feladata/

Nemcsak az állatoknak lesz kevesebb helyük,
hanem az embereknek is egyre többet kell
utazniuk, ha kirándulni akarnak.

10. Ki szeret sétálni az erdőben?
/tankönyv 10. feladata/

spontán beszélgetés

A *Kik segítenek a bajban?* és a *Foglalkozások* témakörnél, ha lehetőség adódik, lehet látogatást is tenni valamilyen munkahelyen, vagy olyan foglalkozású szülővel felvenni a kapcsolatot, aki szívesen mesél a munkájáról.

Szerkesztői utószó

A természettudományos műveltség alapjait a cselekvés útján oktató, az ismeretszerzés mellett a kompetenciákat is nagy mértékben fejlesztő tankönyv igénye indokolta a fejlesztést. Metodikájában a szerzőpáros következetesen tevékenykedtető megközelítést alkalmaz, amely a perceptuális ismeretszerzésen és feldolgozáson alapul, és fejleszti mindazokat a kompetenciákat, amelyek – a lakóhelyi környezet tanulmányozásával kezdve – az empirikus tudományok világába vezetik be tanulókat.

Koncentrikusan, a közvetlen környezettől a távolabbi, épített és természeti környezet felé haladva a tankönyv közvetlen tapasztalással megközelíthető ismeretet nyújt az anyagi világ változatos megjelenési formáiról. A jelenségeket oksági alapon, természettudományos módon magyarázza.

A szerzőpáros a tapasztalatot tekinti kiindulópontnak: a tankönyv vagy közvetlenül tapasztalt és a gyerek saját szavaival megfogalmazható jelenségekből indul ki, vagy tanítói irányítással végzett mérések és megfigyelések eredményeiből; a perceptuális tanulás és cselekvő ismeretszerzés primer eredményeinek értelmezése során a lényegkiemelés képességére helyezi a hangsúlyt, míg a feldolgozás során a kommunikációs készségek kerülnek középpontba. Gyakran alkalmazza az „itt és most” helyzetében szerzhető tapasztalatok motivációs többletét.

Az iskola és a család mint a kapcsolati és tárgyi környezet fókuszpontjai körül a természeti és az épített környezetet, annak élő és élettelen elemeit tekinti át az anyag; ilyen módon szilárd támpontokat nyújt a térbeli és időbeli tájékozódáshoz. A saját test természettudományos alapú megközelítésére akkor tér rá, amikor a tanulók már gyakorlatot szereztek a módszeres megfigyelésben, illetve az adatok kauzális viszonyok keretében történő értelmezésében és feldolgozásában. A tágabb környezet nagyobb léptékű összefüggéseit a környezetvédelem gondolatának fonálára fűzi fel.

Az első témakör abból indul ki, amit a tanulók időben-térben legközvetlenebbül tapasztalnak: a iskolai környezetben szerzett első benyomásokból, saját önmeghatározásuk biztos, hozott elemeiből és az új kapcsolati környezet első tájékozódási pontjaiból. Az időbeli tájékozódás legbelső köreként itt jelenik meg a napirend témája is.

Az anyag élettelen és élő megjelenési formáinak megkülönböztetésével indulunk el a tágabb világ összefüggéseinek feldolgozása felé, majd az időbeli tájékozódás alapjai következnek (évszakok és hónapok).

Csak ez után az alapozó munka után következik az első tanulmányi séta, majd az őszi témájának részletes feldolgozása (az évszakot tagoló jeles napok ismertetésével bezárólag).

A tél jelenségeit hasonló szerkezetben tárgyalja az anyag: megfigyelések, mérések, az élettelen és élő környezet téli jelenségei, az évszaknak megfelelő viselkedés és tevékenységek, végül az évszak időbeli tagoltsága.

Komplex összefüggéseket feldolgozó anyagrészt képvisel a testünk–érzékszerveink–tisztálkodás–táplálkozás tematikus egység: az ismerős területen szerzett közvetlen, gyakran ismételt tapasztalat biztos alaplóról indulunk. A komplex összefüggések feldolgozásának tágabb körét képviselő, ám a testi higiéné motívumára rímelő blokk a környezetvédelem témakörét tárgyalja. A tavaszi tanulmányi séta után az évszak immár ismerős rendben történő feldolgozása következik.

A társadalmi térben való tájékozódás elvont témáját is gyakorlati jelentőséggel bíró anyag vezeti be: a sürgősségi szolgálatok foglalkozásai. Csak ezt követi egy tágabb kitekintés a foglalkozások, hivatások világára.

Az összefoglalás előtt a nyári tanulmányi kirándulás a nyár témájának szokásos rendben történő feldolgozását vezeti be. A tankönyvet egy olyan anyagrész zárja le, amely a nyaralás, a nyári kirándulások alkalmaira szolgál útravalóval.

A tankönyv alapvető módszerei a tapasztalatszerzés, megfigyelés tanítói irányítással; a tapasztalatok szóbeli kifejezése, ill. rögzítése rajzban, később írásban tanítói segítséggel, illetve piktogramok segítségével; megfigyelések eredményeinek összehasonlítása és csoportosítása, ezzel kapcsolatban vélemény megfogalmazása, megbeszélés; dramatikus játékok tanítói segítséggel; a tanítónak lehetőséget ad a frontális munkán túl a differenciálásra, különböző összetételű és létszámú csoportokban való feldolgozásra.

A tankönyv képi anyaga a korosztály számára jól értelmezhető, könnyen felismerhető, egyértelmű ábrákat tartalmaz, amelyek megfelelnek mind a magyarázó, mind motivációs funkció követelményeinek. A piktogramoknak a kiadványon végigvonuló (14 különböző instrukciót tartalmazó) rendszere mellett, hogy lehetőséget ad a módszertanilag változatos munkára, még áttekinthető marad és alkalmas az egyértelmű instruálásra.

Alapvető és a tankönyv egészén végigvonuló motivációs erőt jelent a feladatok tevékenykedtető jellege, amely az óvodai játék örömét „menti át” az iskola – meghatározóan mégiscsak – kompetitív világába.

A feladatmegadás módja a képi anyaggal, illetve a piktogramok rendszerével minden tanulónak egyformán alacsony belépési küszöböt jelent a tevékenységekhez. A tematika felépítése is a részvételt könnyíti meg azzal, hogy az adott helyzet, idő és hely mindenki számára egyformán hozzáférhető információiból indul ki, és fokozatosan mozdul el a nagyobb komplexitás és elvontság felé.

Az alacsony belépési küszöbvel bevont tanulók számára a tankönyv által kínált módszertani változatosság, különösen a csoportmunkában való részvétel jelent vonzerőt.

A feladatok minden érzékszervet bevonnak a tevékenységek körébe, és helyszínük sem korlátozódik az iskola falai közé: a jól elhelyezett tanulmányi séták és a tanórán kívüli felkészülést vagy megfigyelést igénylő tevékenységek bevonják a tanulók életének minden lehetséges színterét.

A tankönyv mozgósítja a tanulók előzetes tapasztalatait, miközben a módszeres megfigyelés szempontjaival strukturálja is azokat. Ezzel az önálló munkának is kereteket ad, és rászoktatja a tanulókat a természettudományos önművelés igényére.

Az ismeretek verbalizálása nem csak frontális helyzetekben zajlik. Az alkalmazott csoportos módszerek megnövelik az egy tanulóra jutó megnyilvánulási időt.

A tudományos-szakmai tankönyvvé nyilvánítási szempontok mindegyikének megfelel a könyv, hogy szemléletében korszerű, tartalmában pontos és hiteles anyagot mutat be, áttekinthető, jól feldolgozható szerkezetben.

A bírálat pedagógiai szempontjai közül a releváns kritériumoknak eleget tesz; kiemelkedően jó az ismeretek megértése és tanulása vonatkozásában, és az ismeretek alkalmazását biztosító műveletek tanulása terén: kifejezetten pragmatikus szemléletű munka.

Az önálló tanulás módszereit inkább a gyakoroltatás, mint a tudatosítás eszközeivel fejleszti. A megfigyelés, mérés, rendszerezés, csoportosítás és következtetés módszereinek tanításában igen jó eredményeket várhatunk tőle. A probléma-helyzetek és megoldásuk bemutatásában az életkori sajátosságoknak megfelelő módon jár el, ugyanígy a társas magatartásformák terén.

A tankönyv mentes a nemzetileg, etnikailag, vallásilag, politikailag elfogult tartalmaktól.

Nyelvhasználata hajlékony és választékos, helyesírása korrekt.

A könyvhöz 2 lap öntapadós matricamelléklet és két lap melléklet tartozik.

A könyvhöz személyi számítógépen, projektoron vagy interaktív táblán kivetítve remekül használható, animációkkal feltöltött, CD-ről indítható interaktív tananyag tartozik osztálynyi megrendelés esetén.

A könyvhöz továbbá az interneten keresztül online hozzáférve személyi számítógépen használható, de akár interaktív táblán is megjeleníthető másik e-book (OK-könyv) is készült, amely a motivációs ereje mellett plusz készségfejlesztő feladatokat, differenciáló feladatsorokat és ismeretközlő szövegeket, hangzós anyagokat és valódi fényképeket is tartalmaz tanítói segédlettel. Az OK-könyv módot nyújt a változatos és játékos önellenőrzésre is.

A digitális tankönyv, mely a teljes papír alapú könyvet is tartalmazza és támogatja, ugyancsak megrendelhető kiadónknál. Kiadói kód: OK-4254-4.

A kiadó

